

УДК 336.6

JEL Classification G220, 34

Ірина Ковова, к.е.н., доцент

(доцент кафедри фінансів, обліку і оподаткування, Державний університет інфраструктури та технологій)

ORCID ID 0000-0003-3545-0055

Анастасія Сорокопуд,

(здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, Державний університет інфраструктури та технологій)

СУЧАСНА СИСТЕМА АВТОМОБІЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

У статті структуровано систему автомобільного страхування в Україні під впливом змін законодавства в 2024 році. Зокрема, визначено категорію системи автомобільного страхування як множину взаємопов'язаних елементів які складають об'єкти страхування, класи та галузі страхування, що представлені на страховому ринку та основним джерелом ризику яких може стати як сам автомобіль та управління ним, так і все, що пов'язано з процесами автоперевезень.

Розроблено загальну структуру системи автомобільного страхування в Україні та розглянуто її компоненти серед яких визначено (3 галузі страхування, 3 об'єкти страхування, 4 класи страхування, 2 види страхування та 6 страхових продуктів). Авторами розглянуті основні шість страхових продуктів, які належать до сектору автострахування в Україні станом на грудень 2024 року. Для кожного страхового продукту визначені ризики, які покриваються цим продуктом та вигодонабувачі для отримання страхового відшкодування за вказаним страховим продуктом. Розкрито відмінність між страхуванням вантажів та страхуванням відповідальності перевізника за вантаж.

За кожним страховим продуктом визначені нормативні акти, які його регулюють на міжнародному, законодавчому або внутрішньому рівні страховика. Розглянуто формування страхових тарифів та лімітів відповідальності за продуктами автострахування в Україні. Зроблено узагальнюючі висновки щодо відповідності сектору автострахування міжнародним вимогам та оптимізацію страхових продуктів під час військового стану в Україні.

Ключові слова: автострахування, система, страхування автомобілів, КАСКО, КАРГО, ОСАГО, автоцивілка, зелена картка, страхування відповідальності перевізника, страхування вантажу, страхування, CMR

Постановка проблеми. Сектор автомобільного страхування в Україні складає понад 50% ринку всіх страхових продуктів є наймасовішим та має найбільші темпи приросту на вітчизняному страховому ринку. 2024 рік став переломним для страхової галузі через ряд законодавчих причин. З 1 січня 2024 року вступив в дію новий Закон України «Про страхування» який відкоригував в цілому правила гри страховиків[8]. Однак, законотворці на цьому не зупинились та підготували ще ряд змін які торкнулись саме сектору автострахування, зокрема прийняття нового Закону України «Про обов'язкове страхування

цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» [6] та скасування ряду постанов Кабінету міністрів України, серед яких і постанова про обов'язкове страхування під час перевезення небезпечних вантажів.

Вказані нововведення значно вплинули на систему автострахування в Україні, тому актуальним є її чітке окреслення і структурування на сучасному етапі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями дослідження сектору автострахування в Україні займаються такі науковці як: Бабенко–Левада В.Г., Федорович І.М., які переважно розглядали основні перспективи та проблеми розвитку ринку автострахування в Україні. Однак ці дослідження в силу останніх змін втрачають свою актуальність, тож структурування сучасної системи автострахування в Україні є доцільним для подальших досліджень з розвитку ринку автострахування в Україні [1, 9]. Також цьому питанню приділено увагу Колумбет О.П. в розрізі автомобільних міжнародних перевезень [3], які виходять за межі системи автострахування в Україні. Проте враховуючи останні зміни, що були внесені у чинне законодавство, питання сучасної системи автомобільного страхування в Україні потребує додаткового дослідження.

Мета статті - дослідити та структурувати сучасну систему автомобільного страхування в Україні з урахуванням змін чинного законодавства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Варто зазначити, що коли говоримо про систему автомобільного страхування, то маємо на увазі множину взаємопов'язаних елементів, які складають об'єкти страхування, класи та галузі страхування, що представлені на страховому ринку та основним джерелом ризику яких може стати як сам автомобіль та управління ним, так і все, що пов'язано з процесами автоперевезень.

Можна структурувати сучасну систему автомобільного страхування в Україні таким чином, як подано на рис. 1.

Рис. 1. Сучасна система автомобільного страхування в Україні

Джерело: систематизовано та структуровано авторами

Для формування розуміння того, що дані страхові продукти на ринку автомобільних перевезень не перетинаються розглянемо схематично на рисунку 2, за які ризики відповідає кожен з них та хто є вигодонабувачем при настанні страхового випадку.

ДОБРОВІЛЬНЕ СТРАХУВАННЯ		
<i>Страховання наземних транспортних засобів (КАСКО)</i> Повна або часткова втрата майна, а саме транспортного засобу та його складових частин внаслідок: крадіжки (угону), пожежі, ДТП, стихійних лих та інших протиправних дій третіх осіб. Страхову виплату отримує власник транспортного засобу, або інший вигодонабувач вказаний в договорі страхування	<i>Страховання вантажів, що перевозяться автомобільним транспортом (КАРГО)</i> Повна або часткова втрата вантажу, багажу при перевезенні, розвантажуванні/навантажуванні; ДТП та протиправних дій третіх осіб, стихійних лих Страхову виплату отримує власник вантажу	<i>Страховання відповідальності автоперевізника яке визначається Конвенцією CMR (Convention relative au contrat de transport international de Marchandises par Route (CMR))</i> Ризик втрати вантажу – відповідальність перевізника за втрату, псування або пошкодження вантажу, прийнятого до перевезення, внаслідок: ДТП за наявності вини водія забезпеченого транспортного засобу; Пожежі з причини несправності забезпеченого транспортного засобу; Впливу атмосферних опадів на вантаж, що перевозиться; Псування рефрижераторних вантажів, що перевозяться, внаслідок виходу з ладу, спеціального обладнання; Крадіжки вантажу, що перевозиться, під час стоянки. – Інші збитки, такі як: Відповідальність за помилки та упущення – заподіяння шкоди власнику вантажу внаслідок: – несвоєчасної доставки вантажу; – видачі вантажу з порушенням правомірного розпорядження про затримку у видачі; Відповідальність перед третіми особами – заподіяння шкоди вантажем, що перевозиться, життю, здоров'ю та майну третіх осіб; Витрати щодо: – розслідування обставин страхового випадку; – захисту інтересів Страхувальника у судових та арбітражних органах; Доцільно проведені витрати на запобігання або зменшення розміру шкоди, відповідальність за яку покладається на Страхувальника. Страхову виплату отримує автоперевізник
		
<i>Страховання цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів (ОСАГО)</i> Збитки спричинені водієм або власником забезпеченого транспортного засобу третім особам: життю, здоров'ю, майну на території України. Виплату отримує постраждала особа	<i>Міжнародний страховий поліс «Зелена картка»</i> Збитки спричинені водієм або власником забезпеченого транспортного засобу третім особам: життю, здоров'ю, майну за межами України. Виплату отримує постраждала особа	<i>Особисте страхування від нещасних випадків на транспорті</i> Втрата працездатності або життя пасажирів та водіїв, під час перевезень на автомобільному транспорті в результаті нещасного випадку. Пасажири вважаються застрахованими від моменту оголошення посадки на рейс, водії під час рейсу. Виплату отримує постраждала особа.
ОБОВ'ЯЗКОВЕ СТРАХУВАННЯ		

Рис. 2. Перелік ризиків, які покриваються страховими продуктами

Джерело: систематизовано авторами

Усі страхові продукти покликані компенсувати різні ризики, які можуть трапитись з автомобільним транспортом або перевезеннями цим видом транспорту. Варто відмітити, що не дивлячись на певну схожість відповідальності в страхуванні за вантаж між такими продуктами - як страхування вантажу КАРГО та Страховий поліс СМР, другий дозволяє захистити не власника вантажу, а саме перевізника від фінансових зобов'язань за втрату або пошкодження вантажу в результаті, наприклад, ДТП, намокання, пожежі, перекидання транспорту, переохолодження або перегріву вантажу, викрадення авто з вантажем, крадіжки, грабежу. А також за фінансові збитки внаслідок прострочення в доставці вантажу або нанесення шкоди третім особам, заподіяної вантажем, що перевозиться (наприклад, падіння вантажу на щось / когось або виливання хімічних речовин на ґрунт тощо) [10].

Якщо під час перевезення настане страховий випадок, страхова компанія відшкодує збитки перевізнику, а власник вантажу буде стягувати збитки з перевізника в переговорному або судовому порядку. Якщо застраховано майно (вантаж), власником вантажу, тоді страхова компанія відшкодує збиток при страховому випадку страхувальнику, і отримає право регресу збитків до перевізника, незалежно чи є в того поліс СМР.

Зважаючи, що в системі автострахування є як добровільні, так і обов'язкові види страхування, їх основні аспекти визначено в таблиці 1, зокрема нормативні документи якими вони регламентуються, хто та як встановлює страхові тарифи та ліміти відповідальності або страхові суми за цими страховими продуктами. Необхідно зазначити, що всі продукти на ринку страхування регулюються Законом України «Про страхування» [8] та Цивільним кодексом України, тому в таблиці 1 розглянуто відмінні від них міжнародні, нормативні та внутрішні документи якими керуються страховики.

Таблиця 1. Нормативні акти, страхові тарифи та ліміти відповідальності за продуктами автострахування в Україні

Страховий продукт	Нормативні акти якими регулюється	Страховий тариф (хто встановлює та діючі норми)	Ліміт відповідальності/ страхова сума
1	2	3	4
Страхування наземних транспортних засобів (КАСКО)	Правила страхування страховика по даному страховому продукту (внутрішній нормативний документ)	Страховик, тариф диференційований в залежності від кількості ризиків які покриваються, наявності франшизи, стану транспортного засобу тощо. Наприклад тариф по ризику ДТП 2%, по ризику угон 5%, по ризику пошкодження стихійним лихом 0,3%, тоді загальний тариф смугується і буде 7,3% по всім трьом ризикам.	Страхова сума визначається за первісною, балансовою або ринковою вартістю транспортного засобу. Наприклад новий автомобіль можна страхувати по первісній вартості, а автомобіль з пробігом по ринковій вартості на момент страхування.
Страхування вантажів, що перевозяться автомобільним транспортом (КАРГО)	Правила страхування страховика по даному страховому продукту (внутрішній нормативний документ)	Страховик, тариф диференційований в залежності від кількості ризиків які покриваються (покриття А,В,С,Д,Е згідно "Застереження Інституту лондонських страховиків" (ICC)), виду вантажу, маршруту перевезень тощо Наприклад, тариф по страхуванню від усіх ризиків (А) буде на рівні 0,85% від страхової суми, а тариф при страхуванні без відповідальності за ушкодження, крім випадків катастроф(С) 0,35%	Страхова сума визначається за вартістю вантажу в супровідних документах та може бути збільшена на вартість фрахту, митне очищення тощо Наприклад в супровідних документах вартість вантажу визначена 30000 євро , то до неї можна додати суму фрахту 1000 євро та вартість митного очищення 3000 євро і загальна страхова сума становитиме 34000 євро

Продовження таблиці 1

1	2	3	4
Страхування відповідальності автоперевізника, яке визначається Конвенцією CMR	Конвенція CMR[2], Правила страхування страховика по даному страховому продукту (внутрішній нормативний документ)	Страховик, тариф диференційований в залежності від кількості ризиків які покриваються, виду вантажу, маршруту перевезень, стану автопарку тощо. Наприклад, від 0,085% від страхової суми	Ліміт покриття по договору страхування вираховується страховиком в залежності від середньої вартості вантажів які виконує перевізник. Для прикладу: компанія перевозить вантажі середньої вартістю до 50 тис. євро, тож доцільно встановити ліміт покриття для окремого страхового випадку на рівні 50 тис. євро і в цілому за договором страхування 200 тис. євро на рік. Від загального ліміту за договором братиметься страховий платіж по тарифу.
Страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів (ОСАГО)	Закон України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів від 01 липня 2004 р. № 1961– IV»[7]. До 01.01.2025, з 01.01.2025 в дію вступає «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» Закон України 3720-IX від 21.05.2024[6]	Базовий тариф 180 грн. Коригуючі коефіцієнти затверджуються постановою Національного Банку України, розробляє рекомендації Моторно транспортне страхове бюро України Постанова Правління Національного банку від 30 травня 2022 року №108 «Про деякі питання здійснення обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів». Впливає тип транспортного засобу та його об'єм двигуна тощо, місце реєстрації, власник транспортного засобу і ще ряд коефіцієнтів які корегують вартість базового тарифу.	Розмір страхової суми станом на 2024 рік до 01.01.2025 за шкоду заподіяну: – майну потерпілих (160 тис. грн на одного потерпілого але не більше 800 000 грн. на одну страхову подію). Водночас законодавством передбачена безумовна франшиза до 2 %; 3 01.01.2025 скасовуються будь які франшизи до договору. – життю й здоров'ю потерпілих (320 тис. грн на одного потерпілого. 3 01.01.2025 за шкоду, заподіяну життю та здоров'ю потерпілих осіб: - 500 тисяч гривень на одну потерпілу особу та 5 мільйонів гривень на один страховий випадок незалежно від кількості потерпілих осіб за шкоду, заподіяну майну потерпілих осіб: - 250 тисяч гривень на одну потерпілу особу та 1,25 мільйона гривень на один страховий випадок незалежно від кількості потерпілих осіб
Міжнародний страховий поліс «Зелена картка»	Женевська рекомендація № 35, прийнята Підкомітетом по дорожньому транспорту Економічної комісії Організації Об'єднаних Націй для Європи 1949р.[4]	Моторно транспортне страхове бюро України Діючі тарифи від 19.07.2024 опубліковані на сайті бюро, залежать від типу Зеленої картки(1 покриття вся Європа, крім росії, Білорусі та Ірану, 2 покриття Молдова, Азербайджан), типу транспортного засобу та кількості днів подорожі [4].	Ліміти покриття залежать від країни де відбулась дорожньо–транспортна пригода. Наприклад, в Молдові покриття по персональним травмам в 2024 році становить 252838євро, а по майновим збиткам 51168 євро. В Польщі покриття по персональним травмам в 2024 році становить 5000000 євро,

Кінець таблиці 1

1	2	3	4
			а по майновим збиткам 1000000 євро.
Особисте страхування від нещасних випадків на транспорті	Про затвердження Положення про обов'язкове особисте страхування від нещасних випадків на транспорті постанова КМУ від 14 серпня 1996 р. № 959[5]	Встановлені Кабінетом міністрів України. Страхові компанії можуть обґрунтовувати нижчий тариф. Тарифи на страхування внутрішніх пасажирів: на приміських маршрутах до 3% вартості квитка, на міжміських маршрутах до 1,5% вартості квитка. На міжнародних маршрутах до 2% вартості квитка. Водії страхуються під 0,18% від страхової суми. Наприклад, квиток Київ-Кишинів коштує 2500 грн, страховий збір складе 2% = 50грн.	Максимальна страхова сума покриття для всіх застрахованих осіб 6000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, тобто 102000 грн.

Джерело: систематизовано авторами на основі [2, 4, 5, 6, 7, 8, 10]

Таким чином, в таблиці 1 авторами систематизовано нормативні акти, страхові тарифи та ліміти відповідальності за продуктами автострахування в Україні, які чинні до 31.12.2024 року та деякі, що вступатимуть в дію з 01.01.2025.

Висновки та пропозиції. Таким чином, авторами структуровано систему автомобільного страхування в Україні з урахуванням останніх законодавчих змін. Варто зазначити, що не дивлячись на те, що основним регулятором ринку страхових послуг виступає Національний банк України в системі автострахування є додаткові ланки регулювання у вигляді об'єднань страховиків. Так, для коригування обов'язкових видів страхування на підставі Закону України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» функціонує Моторно транспортне страхове бюро України, а для координування добровільних видів страхування Національна асоціація страховиків України.

Сектор автострахування на страховому ринку України на сьогодні наповнений усіма продуктами які відповідають міжнародним вимогам та покривають всі основні ризики. Додатково в реаліях військового стану в класичних страхових продуктах, таких як КАСКО та КАРГО страхування на території України страховики пропонують покриття додаткових військових ризиків, що свідчить про оптимізацію страхових продуктів до вимог часу.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Бабенко-Левада В.Г., Удовіченко А.В.* (2018) Проблеми та напрямки розвитку страхування автотранспортних засобів в Україні. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/10_2018/48.pdf (дата звернення 05.11.2024).
2. *Конвенція про договір міжнародного автомобільного перевезення вантажів (КДПВ)* Женева, 19 травня 1956 р URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_234#Text (дата звернення 05.11.2024).
3. *Ковова І.С., Колумбет О.П.* Страхування в системі міжнародних автомобільних перевезень України. Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія: "Економічні науки". 2024. №8. <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2024-8-10193> (дата звернення 05.11.2024).
4. *Моторне* (транспортне) страхове бюро України. URL: <https://mtsbu.ua/> (дата звернення 05.11.2024).

5. *Про* затвердження Положення про обов'язкове особисте страхування від нещасних випадків на транспорті постановою КМУ від 14 серпня 1996 р. № 959 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-96-%D0%BF#Text> (дата звернення 05.11.2024).
6. *Про* обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів : Закон України № 3720-IX від 21.05.2024 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3720-20#Text> (дата звернення 05.11.2024).
7. *Про* обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів Закон України № 1961– IV від 01 липня 2004 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1961-15> (дата звернення 05.11.2024)
8. *Про* страхування : Закон України № 1909-IX від 18.11.2021 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#Text> (дата звернення 05.11.2024)
9. Федорович І.М. Проблеми та перспективи розвитку автострахування в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2019. URL: <http://www.vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2019/39-2019/12.pdf> DOI: <https://doi.org/10.32841/2413-2675/2019-39-10> (дата звернення 05.11.2024)
10. UTICO. CMR-страхування. URL: <https://www.utico.ua/page/cmr-strahuvannya> (дата звернення 05.11.2024)

REFERENCES

1. Babenko-Levada, V.H., Udovichenko, A.V. (2018). "Problems and directions of development of motor vehicle insurance in Ukraine". Available at: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/10_2018/48.pdf (Accessed 5 November 2024).
2. Convention on the contract for the international carriage of goods by road (CMR) Geneva, May 19, 1956. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_234#Text (Accessed 5 November 2024).
3. Kovova, I.S., Kolumbet, O.P. (2024). "Insurance in the system of international road transportation of Ukraine". *International scientific journal "Internauka". Series: "Economic Sciences"*. Vol. 8. Available at: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2024-8-10193> (Accessed 5 November 2024).
4. Motor (transport) insurance bureau of Ukraine. Available at: <https://mtsbu.ua/> (Accessed 5 November 2024).
5. On approval of the Regulation on mandatory personal insurance against accidents in transport, Resolution of the CMU of August 14, 1996 № 959. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-96-%D0%BF#Text> (Accessed 5 November 2024).
6. Law of Ukraine 3720-IX dated 05/21/2024 on mandatory civil liability insurance for owners of land vehicles. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3720-20#Text> (Accessed 5 November 2024).
7. Law of Ukraine No. 1961-IV of July 1, 2004 on compulsory civil liability insurance of owners of land vehicles. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1961-15> (Accessed 5 November 2024).
8. Law of Ukraine 1909-IX of 11/18/2021 on insurance. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#Text> (Accessed 5 November 2024).
9. Fedorovych I.M. (2019). Problems and prospects of the development of auto insurance in Ukraine. *Scientific Bulletin of the International Humanitarian University*. Available at: <http://www.vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2019/39-2019/12.pdf> DOI: <https://doi.org/10.32841/2413-2675/2019-39-10> (Accessed 5 November 2024).
10. UTICO. CMR insurance. Available at: <https://www.utico.ua/page/cmr-strahuvannya> (Accessed 5 November 2024).

**Iryna Kovova, Candidate of Economics, Associate Professor,
(Associate Professor of the Department of Finance, Accounting and Management, State University of Infrastructure and Technologies)**

**Anastasia Sorokopud,
(Student of the First (bachelor's) Level of Higher Education, State University of Infrastructure and Technologies)**

MODERN CAR INSURANCE SYSTEM IN UKRAINE

The article structures the car insurance system in Ukraine under the influence of legislative changes in 2024. In particular, the category of the automobile insurance system is defined as a set of interrelated elements that make up the objects of insurance, classes and branches of insurance represented on the insurance market and the main source of risk of which can be both the car itself and its management, as well as everything related to road transport processes.

The general structure of the car insurance system in Ukraine was developed and its components were considered, among which were determined (3 insurance branches, 3 insurance objects, 4 classes of insurance, 2 types of insurance and 6 insurance products). The authors considered the main six insurance products that belong to the auto insurance sector in Ukraine as of December 2024. For each insurance product, the risks covered by this product and the beneficiaries to receive insurance compensation under the specified insurance product are defined. The difference between cargo insurance and carrier liability insurance is revealed. If an insured event occurs during transportation, the insurance company compensate the carrier for the losses, and the cargo owner recover the losses from the carrier through negotiation or litigation. If property (cargo) is insured by the owner of the cargo, then the insurance company compensates the insured for the loss in the event of an insured event, and the insured have the right to recourse against the carrier, regardless of whether the carrier has a CMR policy.

For each insurance product, regulatory acts are defined that regulate it at the international, legislative or domestic level of the insurer. The formation of insurance tariffs and liability limits for auto insurance products in Ukraine is considered. Summarizing conclusions were made regarding the compliance of the auto insurance sector with international requirements and the optimization of insurance products during the martial law in Ukraine.

Keywords: *auto insurance, system, car insurance, CASCO, CARGO, OSAGO, auto civil, green card, carriers' liability insurance, cargo insurance, insurance, CMR*

Стаття прийнята до друку 20 листопада 2024 року